

V Bruseli 16. novembra 2015
(OR. en)

13576/15

COHOM 104
DEVGEN 211
CONUN 204

VÝSLEDOK ROKOVANIA

Od:	Generálny sekretariát Rady
Dátum:	16. novembra 2015
Komu:	Delegácie

Č. predch. dok.:	13575/15 COHOM 103 DEVGEN 210 CONUN 203
Predmet:	Podpora spravodlivosti v prechodnom období zo strany EÚ – závery Rady (16. novembra 2015)

Delegáciám v prílohe zasielame závery Rady o podpore spravodlivosti v prechodnom období zo strany EÚ, ktoré prijala Rada na svojom 3 426. zasadnutí 16. novembra 2015.

**ZÁVERY RADY O PODPORE SPRAVODLIVOSTI V PRECHODNOM OBDOBÍ ZO
STRANY EÚ**

Zasadnutie Rady pre zahraničné veci, 16. novembra 2015

1. EÚ sa snaží zabrániť porušovaniu ľudských práv na celom svete a ak k tomuto porušovaniu príde, snaží sa zabezpečiť, aby obeť mali prístup k spravodlivosti a nápravným prostriedkom a aby sa páchatelia zodpovedali za svoje činy¹. Preto keď sa EÚ, ktorá sa riadi uvedenými zásadami, angažuje v situáciách hrubého porušovania ľudských práv a závažného porušovania medzinárodného humanitárneho práva a medzinárodného trestného práva, je pre ňu spravodlivosť v prechodnom období kľúčovou prioritou.
2. V reakcii na záväzok obsiahnutý v akčnom pláne pre ľudské práva a demokraciu na obdobie rokov 2015 – 2019² vypracovať politiku EÚ v oblasti spravodlivosti v prechodnom období Rada víta spoločný pracovný dokument útvarov ESVC a Komisie: Rámec EÚ na podporu spravodlivosti v prechodnom období³, ktorý predložili vysoká predstaviteľka Európskej únie pre zahraničné veci a bezpečnostnú politiku a Európska komisia, a prijíma rámec politiky EÚ na podporu spravodlivosti v prechodnom období. Týmto rámcom politiky Rada potvrdzuje úmysel EÚ zohrávať aktívnu a konzistentnú úlohu vo svojej angažovanosti voči partnerským krajinám a medzinárodným a regionálnym organizáciám na podporu procesov spravodlivosti v prechodnom období.
3. Rada uznáva, že spravodlivosť v prechodnom období je integrálnou a dôležitou súčasťou budovania štátu a mieru, a preto musí byť začlenená do širšej reakcie na krízu, predchádzania konfliktom, obnovy po skončení konfliktu a úsilia EÚ v oblasti bezpečnosti a rozvoja.

¹ Strategický rámec EÚ a akčný plán pre ľudské práva a demokraciu (dokument 11855/12).

² 10897/15.

³ SWD(2015) 158.

4. EÚ podporuje komplexný, dlhodobý prístup k otázke spravodlivosti v prechodnom období s cieľom bojovať proti beztrestnosti, poskytovať obetiam uznanie a nápravu, podporovať dôveru, posilňovať právny štát, prispievať k uzmiereniu a zabrániť opätovnému porušovaniu. Rada zdôrazňuje význam takého prístupu k spravodlivosti v prechodnom období, pri ktorom je v centre pozornosti obeť, čím sa zabezpečí včasné zapojenie a účasť obetí v procesoch spravodlivosti v prechodnom období.
5. Rada zdôrazňuje význam podpory prístupu k procesom spravodlivosti v prechodnom období podľa kontextu a uvedomuje si potrebu zabezpečiť, aby zodpovednosť za koncipovanie a realizáciu takýchto procesov prevzali miestne a národné orgány, aby tieto procesy boli inkluzívne a rešpektovali sa v nich záväzky štátov podľa medzinárodného práva. V tomto smere EÚ víta politiku Organizácie Spojených národov v oblasti amnestií.⁴
6. Rada opätovne potvrdzuje silnú politiku EÚ, pokiaľ ide o podporu Medzinárodného trestného súdu, ako sa uvádza v rozhodnutí Rady z roku 2011 o Medzinárodnom trestnom súde⁵, akčnom pláne na jeho vykonávanie a dohode medzi Medzinárodným trestným súdom a EÚ o spolupráci a pomoci⁶. EÚ uznáva, že zodpovednosť a spravodlivosť sa najľahšie dosahujú vtedy, ak systémy spravodlivosti každého štátu fungujú efektívne a nezávisle, čím Medzinárodnému trestnému súdu umožňujú plniť jeho zamýšľanú úlohu, a to byť súdom, ktorý je doplnkom k vnútroštátnym jurisdikciám. EÚ presadzuje univerzálnosť Rímskeho štatútu prostredníctvom demaršov a podporou ratifikácie alebo pristúpenia partnerských krajín, ktorým pomáha posilňovať ich kapacity na to, aby dokázali splniť povinnosti vyplývajúce z Rímskeho štatútu.

⁴ Report of the Secretary General on the Rule of Law and Transitional Justice in Conflict and Post-Conflict Societies (správa generálneho tajomníka o právnom štáte a spravodlivosti v prechodnom období v spoločnostiach počas konfliktu a po jeho skončení), dokument OSN S/2004/616, 24. augusta 2004, body 10 a 64 písm. c).

⁵ Rozhodnutie Rady 2011/168/SZBP z 21. marca 2011 o Medzinárodnom trestnom súde a o zrušení spoločnej pozície 2003/444/SZBP.

⁶ Ú. v. EÚ L 115, 28.4.2006.

7. Rada uznáva, že je potrebné, aby EÚ podporovala aj politickú vôľu, aj technickú kapacitu na realizáciu reformy na národnej úrovni. EÚ je aj naďalej jedným z najväčších finančných prispievateľov k iniciatívam za spravodlivosť v prechodnom období na celom svete tým, že poskytuje financovanie trestnému súdnictvu, iniciatívam za hľadanie pravdy, programom inštitucionálnych reforiem a odškodnenie, a to aj prostredníctvom podpory občianskej spoločnosti a skupín obetí.
8. EÚ taktiež prioritizuje rodovo citlivú spravodlivosť v prechodnom období, ktorá sa zameriava na celú škálu porušení vo vzťahu k ženám, dievčatám, mužom a chlapcom a ktorá zodpovedá ich rozdielnej zraniteľnosti a potrebám. V tejto súvislosti sa rodový aspekt musí v rámci mechanizmov a procesov spravodlivosti v prechodnom období zohľadniť, a to od koncipovania týchto mechanizmov a procesov až po realizáciu odporúčaní. EÚ uznáva, že deti môžu byť zároveň obeťami, pozostalými, svedkami a páchatel'mi porušení, a podporuje opatrenia, ktoré deťom umožnia prístup k spravodlivosti a ich zapojenie do práce v rámci mechanizmov spravodlivosti v prechodnom období takým spôsobom, ktorý účinne prispeje k ich zotaveniu a reintegrácii.
9. Rada sa domnieva, že východiskovým bodom podpory spravodlivosti v prechodnom období zo strany EÚ musí byť včasná analýza každého jednotlivého kontextu vrátane dynamiky po skončení konfliktu/po skončení prechodného obdobia a základných príčin konfliktu. Toto spoločné posúdenie by malo vychádzať z existujúcich mechanizmov a procesov a systematicky spájať všetky príslušné oblasti vonkajšej činnosti EÚ vrátane reakcie na krízu, predchádzania konfliktom, spravodlivosti, bezpečnosti a rozvoja, a to tak v ústrediach, ako aj v teréne.
10. Rada uznáva, že je žiaduce, aby sa v akýchkoľvek rokovaníach o mieri, ktoré EÚ podporuje, spravodlivosť v prechodnom období zakomponovala do reakcie na krízu a do budovania mieru. Rada tiež podporuje osobitných zástupcov EÚ, ktorí zohrávajú aktívnu úlohu v úsilí o konsolidáciu mieru, stability a právneho štátu, aby presadzovali zodpovednosť a boj proti beztrestnosti v prípade porušení.

11. Rada tak isto zdôrazňuje, že je dôležité zabezpečiť súdržnosť medzi spravodlivosťou v prechodnom období a rozvojovou spoluprácou. EÚ musí zabezpečiť, aby sa podľa potreby do programovania a realizácie národných, regionálnych a tematických programov rozvojovej pomoci zahrnula podpora procesov spravodlivosti v prechodnom období a aby sa tieto procesy zohľadnili.
12. Rada uznáva, že EÚ by mala pri podpore spravodlivosti v prechodnom období posilniť svoju spoluprácu s ďalšími aktérmi, pričom zabezpečí trvalú angažovanosť v úsilí OSN a ďalších kľúčových medzinárodných a regionálnych partnerov s cieľom optimalizovať súdržnosť a efektívnosť. Rada tiež vyzdvihuje hodnotu znalostí a príspevkov občianskej spoločnosti, napríklad MVO, skupín odborníkov (think tanks) a akademickej obce k procesom spravodlivosti v prechodnom období.
13. Rada uvádza, že operacionalizácia rámca politiky uvedeného v prílohe je spoločným úsilím a v spoločnej zodpovednosti inštitúcií a služieb EÚ, ako aj členských štátov, a to tak v hlavných mestách, ako aj v teréne. Rada vyzýva vysokú predstaviteľku a Komisiu, aby v úzkej spolupráci s členskými štátmi EÚ začali s realizáciou rámca politiky EÚ na podporu spravodlivosti v prechodnom období. Rámec politiky sa bude pravidelne prehodnocovať a pokrok sa bude sledovať v príslušných výročných správach EÚ, predovšetkým vo výročnej správe o ľudských právach a demokracii.

Rámec politiky EÚ na podporu spravodlivosti v prechodnom období

Zhrnutie:

Tento dokument je súčasťou vykonávania Akčného plánu EÚ pre ľudské práva a demokraciu – 2015 – 2019, ktorý v rámci činnosti 22 písm. b) uvádza záväzok vypracovať a vykonávať politiku EÚ v oblasti spravodlivosti v prechodnom období. Cieľom je vytvoriť rámec pre podporu mechanizmov a procesov spravodlivosti v prechodnom období zo strany EÚ a zvýšiť schopnosť EÚ zohrávať aktívnejšiu a konzistentnejšiu úlohu, pokiaľ ide o našu angažovanosť vo vzťahoch s partnerskými krajinami aj s medzinárodnými a regionálnymi organizáciami. V tomto rámci sa stanovuje spôsob, akým sa EÚ môže angažovať v situáciách, keď v minulosti došlo k porušeniam vrátane hrubých porušení ľudských práv a závažných porušení medzinárodného humanitárneho práva, a to podporou kombinácie opatrení prispôbených konkrétnemu kontextu s cieľom presadzovať pravdu, spravodlivosť, odškodnenie a záruky, že sa zabráni opätovnému porušovaniu, t. j. že sa zabezpečí spravodlivosť v prechodnom období. Rámec vychádza z existujúcej silnej politiky EÚ na podporu Medzinárodného trestného súdu, dopĺňa túto politiku a zohľadňuje sa v ňom rámec OSN a jej činnosť v oblasti spravodlivosti v prechodnom období.

V tomto rámci sa dôraz kladie aj na spôsob, ako sa stratégie spravodlivosti v prechodnom období koncipujú a realizujú: Každý takýto proces sa musí realizovať v zodpovednosti miestnych a národných orgánov, musí byť inkluzívny, rodovo citlivý a musia sa v ňom dodržiavať záväzky štátov podľa medzinárodného práva. Z tohto dôvodu dôležitú úlohu v takýchto procesoch zohráva účasť občianskej spoločnosti, obetí, osôb patriacich k menšinovým skupinám, žien a mladých ľudí. Spravodlivosť v prechodnom období sa dnes vníma ako integrálna súčasť budovania štátu a mieru, a preto by mala byť zakomponovaná do širšej reakcie na krízu, predchádzania konfliktom a úsilia EÚ v oblasti bezpečnosti a rozvoja.

I. DEFINÍCIA A CIELE SPRAVODLIVOSTI V PRECHODNOM OBDOBÍ

V správe generálneho tajomníka OSN o právnom štáte a spravodlivosti v prechodnom období v spoločnostiach počas konfliktu a po jeho skončení sa spravodlivosť v prechodnom období opisuje ako „celú škálu procesov a mechanizmov spojených so snahou spoločnosti vyrovnať sa s dedičstvom rozsiahleho porušovania v minulosti s cieľom zabezpečiť zodpovednosť, naplniť spravodlivosť a dosiahnuť uzmierenie. To môže zahŕňať mechanizmy justičného aj mimojustičného charakteru s rôznym stupňom medzinárodnej účasti (alebo úplne bez neho), ako aj trestné stíhanie jednotlivcov, odškodnenie, hľadanie pravdy, inštitucionálnu reformu, preverovanie a prepúšťanie alebo kombináciu uvedených postupov“¹. V súčasnosti je toto najčastejšie používaná definícia, ktorú uplatňuje aj EÚ. Zahŕňa štyri základné prvky spravodlivosti v prechodnom období, ktorými sú:

- trestná justícia,
- pravda,
- odškodnenie a
- záruky, že sa zabráni opätovnému porušovaniu/inštitucionálna reforma.

Tieto štyri prvky sú zakotvené v existujúcich medzinárodných nástrojoch, ktoré sa týkajú spravodlivosti v prechodnom období. Slúžia ako usmernenie pre prístup EÚ k spravodlivosti v prechodnom období a s úmyslom predchádzať opakovaniu kríz, riešiť najzávažnejšie zločiny znepokojujúce medzinárodné spoločenstvo ako celok a zabrániť porušovaniu ľudských práv v budúcnosti **sa zameriavajú na dosiahnutie týchto cieľov:**²

¹ S/2004/616.

² Report of the Special Rapporteur on the promotion of truth, justice, reparation and guarantees of non-recurrence (Správa osobitného spravodajcu o presadzovaní pravdy, spravodlivosti, odškodnenia a záruk, že sa zabráni opätovnému porušovaniu), 9. august 2012, A/HRC/21/46 s. 5.

- a) **Ukončenie beztretnosti:** Spravodlivosť pre obe medzinárodných zločinov sa v plnom rozsahu môže dosiahnuť len vtedy, ak budú páchatelia týchto zločinov postavení pred súd a budú sa zodpovedať pred spravodlivými a účinnými justičnými orgánmi na národnej alebo medzinárodnej úrovni, ktoré obetiam umožnia zúčastniť sa a poskytnúť svedectvo, ktoré sa zohľadní. Trestné stíhanie má tiež plniť úlohu odrádzania o páchania takých zločinov v budúcnosti. Tento prvok historicky nadväzuje na súdne procesy v Norimbergu a Tokiu a zásady, ktoré sa pri nich uplatnili a ktoré predstavujú základný kameň súčasného medzinárodného právneho poriadku.
- b) **Poskytnutie uznania a nápravy pre obe:** Spravodlivosť v prechodnom období zahŕňa aj uznanie skutočnosti, že obetiam bola spôsobená ujma. Samotné uznanie utrpenia však nie je dostačujúce. Je potrebné okrem toho uznať aj to, že obe sú držiteľmi práv a okrem iného majú nárok na účinný prostriedok nápravy a primerané odškodnenie. Procesmi po skončení konfliktu a po ukončení prechodného obdobia sa musí zaistiť, aby obe ne boli opätovne viktimizované alebo traumatizované.
- c) **Posilňovanie dôvery:** Cieľom štyroch prvkov spravodlivosti v prechodnom období je zvyšovať dôveru prostredníctvom obnovy viery v štátne inštitúcie a prispievať k novému potvrdeniu spoločenských hodnôt, v súlade s ktorými budúce porušenia už nebudú tolerované ani umožnené. To prispeje k obnove sociálnej štruktúry spoločnosti.
- d) **Posilňovanie právneho štátu:** Opatrenia spravodlivosti v prechodnom období by mali prispieť k opätovnému nastoleniu a posilneniu právneho štátu. Opätovné nastolenie právneho štátu by sa nemalo chápať len v prísnom zmysle slova ako reforma zákonov a inštitúcií, ale aj v zmysle samotnej podstaty ako zabezpečenie toho, aby nikto nestál nad zákonom, aby inštitúcie mali primerané zdroje a niesli zodpovednosť a aby občania mali rovnaký a účinný prístup k spravodlivosti. Toto je obzvlášť dôležité, keďže k uplatneniu spravodlivosti v prechodnom období niekedy dochádza v krajinách alebo na územiach, kde sa v prvom rade právny štát buď vôbec nerešpektoval alebo sa závažným spôsobom porušoval počas konfliktu alebo zo strany totalitných režimov.

- e) **Prispievane k uzmiereniu:** Cieľom procesu spravodlivosti v prechodnom období, ktorý zahŕňa boj proti beztrestnosti, poskytuje uznanie obetiam, nastoľuje právny štát a posilňuje dôveru, je aj prispieť k procesu uzmierenia. Cieľom uzmierenia je vytvoriť nový vzťah medzi jednotlivcami a umožniť spoločnosti prejsť od rozdelenej minulosti k spoločnej budúcnosti. Právne a inštitucionálne opatrenia samy osebe nebudú postačovať. Môžu byť potrebné aj iniciatívy, ktoré sa zameriavajú výraznejšie na osobný rozmer prechodného obdobia, ako napríklad oficiálne ospravedlnenia, uctenie si pamiatky a reforma systémov vzdelávania.³ Uzmierenie sa však nesmie chápať ako alternatíva k spravodlivosti alebo cieľ, ktorý je možné dosiahnuť nezávisle od komplexnej realizácie štyroch prvkov spravodlivosti v prechodnom období, ktoré už boli podrobne opísané. Okrem toho, spravodlivosť v prechodnom období je síce ústredným prvkom procesu uzmierenia, avšak ďalšie prvky ako bezpečnosť a rozvoj sú rovnako dôležité.

³ Report of the Special Rapporteur on the promotion of truth, justice, reparation and guarantees of non-recurrence (Správa osobitného spravodajcu o presadzovaní pravdy, spravodlivosti, odškodnenia a záruk, že sa zabráni opätovnému porušovaniu), 9. august 2012, A/HRC/21/46.

II. Základ rámca EÚ na podporu spravodlivosti v prechodnom období

Ľudské práva, demokracia a právny štát sú ústredným prvkom vonkajšej činnosti EÚ. V článku 21 Zmluvy o Európskej únii sa opätovne potvrdzuje, že činnosť EÚ na medzinárodnej scéne sa spravuje týmito zásadami.

Politiky EÚ z posledného obdobia sú v súlade s týmto právnym rámcom, čo sa odzrkadlilo aj v oznámení o programe zmien z roku 2011⁴, v oznámení o rozpočtovej podpore⁵ a v súvisiacich záveroch Rady, ako aj v strategickom rámci pre ľudské práva a demokraciu, ktorý Rada prijala 25. júna 2012.⁶ V strategickom rámci sa osobitne opätovne potvrdzuje silný politický záväzok zo strany EÚ zabrániť porušovaniu ľudských práv na celom svete a ak k takémuto porušovaniu príde, zabezpečiť, aby obeť mali prístup k spravodlivosti a nápravným prostriedkom a aby sa páchatelia zodpovedali za svoje činy. Ďalej sa v ňom uvádza, že EÚ bude naďalej presadzovať dodržiavanie medzinárodného humanitárneho práva⁷ a bude viesť intenzívny zápas proti beztrestnosti v prípade hrubého porušovania ľudských práv a závažného porušenia medzinárodného humanitárneho práva vrátane sexuálneho a rodovo podmieneného násillia, a to v neposlednom rade aj v rámci svojej podpory Medzinárodného trestného súdu (ďalej len „MTS“).

EÚ je odhodlaná presadzovať mier, demokraciu, ľudské práva a rozvoj a je už významným aktérom v oblasti spravodlivosti v prechodnom období a zároveň má zavedený právny a politický základ, z ktorého môže vychádzať, a tak rozvinúť konzistentnejšiu podporu spravodlivosti v prechodnom období. To zahŕňa tieto činnosti:

⁴ COM (2011) 637 final.

⁵ COM (2011) 638 final.

⁶ 11855/12 príloha II.

⁷ EÚ je významným zástancom medzinárodného humanitárneho práva a humanitárnych zásad a naďalej uplatňuje usmernenia EÚ v oblasti medzinárodného humanitárneho práva prijaté v roku 2005 a aktualizované v roku 2009, ktoré slúžia ako nástroj na presadzovanie dodržiavania medzinárodného humanitárneho práva zo strany tretích štátov a neštátnych aktérov.

1. EÚ je neochvejným stúpencom Rímskeho štatútu a MTS. **Silná politika EÚ na podporu MTS** sa zakladá na rozhodnutí Rady z roku 2011⁸ a akčnom pláne na jeho vykonávanie⁹. MTS je jediným trvalým medzinárodným trestným súdom s celosvetovou pôsobnosťou. EÚ zároveň uznáva, že zodpovednosť a spravodlivosť sú najúspešnejšie v prípade, že systém spravodlivosti každého štátu funguje efektívne a nezávisle, čím sa MTS umožňuje plniť jeho zamýšľanú úlohu, a to byť súdom poslednej inštancie, ktorý dopĺňa národné jurisdikcie. To je v súlade so „zásadou komplementárnosti“¹⁰. EÚ a jej členské štáty poskytujú podporu tretím krajinám s cieľom pomôcť im pri rozvoji a posilňovaní ich kapacít na splnenie povinností vyplývajúcich z Rímskeho štatútu, a to napríklad presadzovaním národných právnych predpisov na vykonávanie Rímskeho štatútu a podporou programov v oblasti spravodlivosti a právneho štátu so zameraním na trestnú justíciu, ako sa zdôrazňuje v dokumente Súbor nástrojov na prekonanie medzery medzi medzinárodnou a vnútroštátnou spravodlivosťou¹¹.

⁸ Rozhodnutie Rady 2011/168/SZBP z 21. marca 2011 o Medzinárodnom trestnom súde a o zrušení spoločnej pozície 2003/444/SZBP, Ú. v. EÚ L 76, 22.3.2011, s. 56.

⁹ Zásady Rímskeho štatútu, ako aj zásady, ktorými sa upravuje fungovanie MTS, sú v úplnom súlade so zásadami a cieľmi Únie. MTS sa zriadil s cieľom vyšetrovať, stíhať a súdiť jednotlivcov podozrivých zo spáchania najzávažnejších zločinov, a tak prispieť k predchádzaniu ich páchaniu. Zločiny v právomoci MTS, konkrétne genocída, zločiny proti ľudskosti a vojnové zločiny, ako aj trestný čin agresie sa týkajú celého medzinárodného spoločenstva i Únie a jej členských štátov.

¹⁰ MTS nenahrádza vnútroštátne systémy trestnej justície, ale skôr ich dopĺňa. Môže vyšetrovať a v odôvodnených prípadoch stíhať a súdiť jednotlivcov jedine vtedy, ak štát, ktorý má v danej veci právomoc, nie je ochotný alebo schopný vyšetrovanie alebo stíhanie skutočne vykonať, alebo v prípade, že príslušný štát nekoná vôbec. Podľa zásady komplementárnosti sa primárna zodpovednosť za súdenie páchatel'ov zločinov v právomoci MTS ponecháva na štátoch.

¹¹ Spoločný dokument útvarov o presadzovaní zásady komplementárnosti: *Súbor nástrojov na prekonanie medzery medzi medzinárodnou a národnou spravodlivosťou*, SWD (2013) 26 final.

2. Rada v novembri 2007 schválila oznámenie „**K odpovedi EÚ na citlivé situácie – angažovanie sa v náročných podmienkach v záujme trvale udržateľného rozvoja, stability a mieru**“ a zdôraznila význam primeraných politických reakcií zo strany EÚ v závislosti od osobitných znakov nestabilných situácií¹². Tento prístup sa podporil prijatím „**Koncepcie posilňovania kapacít EÚ v oblasti mediácie a dialógu**“, v ktorej sa uznáva, že EÚ by mala v každom jednotlivom prípade zvážiť možnosti, ako čo najlepšie podporiť mechanizmy spravodlivosti v prechodnom období, vrátane spôsobov najlepšieho riešenia problému beztretnosti. Rada tiež pripomenula, že úsilie EÚ v oblasti mediácie musí byť plne v súlade so zásadami medzinárodných ľudských práv a humanitárneho práva a musí ich podporovať.¹³
3. **Komplexný prístup EÚ k vonkajším konfliktom a krízam**, ako sa uvádza v spoločnom oznámení EÚ z roku 2013 a v záveroch Rady z mája 2014, sa týka všetkých fáz cyklu konfliktov a kríz vrátane rýchleho zotavenia, stabilizácie a budovania mieru. Cieľom EÚ je pomôcť krajinám nastúpiť znovu na cestu k trvalo udržateľnému a dlhodobému rozvoju, a to reakciami, ktoré musia byť prispôbené konkrétnemu kontextu a musia zodpovedať skutočnej situácii na mieste.¹⁴

¹² Závery Rady o reakcii EÚ na nestabilné situácie, 19. – 20. november 2007, v ktorých Rada privítala COM(2007) 643 final.

¹³ Závery Rady zo 17. novembra 2009, ktorými sa schválila Koncepcia posilňovania kapacít EÚ v oblasti mediácie a dialógu, 15779/09, http://www.eas.europa.eu/cfsp/conflict_prevention/docs/concept_strengthening_eu_med_en.pdf.

¹⁴ Závery Rady o komplexnom prístupe EÚ, 12. máj 2014, a spoločné oznámenie Európskemu parlamentu a Rade s názvom Komplexný prístup EÚ k vonkajším konfliktom a krízam, JOIN(2013) 30 final http://www.eas.europa.eu/statements/docs/2013/131211_03_en.pdf

4. EÚ sa prostredníctvom svojich **misíí a operácií SBOP** angažuje v situáciách konfliktov a kríz, v ktorých je – alebo sa môže stať – relevantným dedičstvo vojnových zločinov, genocídy, zločinov proti ľudskosti a iného hrubého porušovania ľudských práv. V **konceptii EÚ na podporu reformy sektora bezpečnosti (SSR)**¹⁵ sa uznáva potenciálna úloha misíí SBOP pri podpore mechanizmov spravodlivosti v prechodnom období, ktoré sú relevantné pre reformu sektora bezpečnosti a spravodlivosti. Podobne aj jednou zo zásad **podpory EÚ pre odzbrojenie, demobilizáciu a reintegráciu (DDR)**¹⁶ je zásada, že EÚ by mala zabezpečiť dodržiavanie ľudských práv a realizovať podporu DDR v spojení s úsilím v oblasti uzmierenia a spravodlivosti v prechodnom období.
5. **Členské štáty EÚ majú bohaté skúsenosti, pokiaľ ide o vyrovnanie sa s minulosťou.** Mnohé európske krajiny realizovali procesy spravodlivosti v prechodnom období a v niektorých tieto procesy naďalej prebiehajú. Niektoré európske krajiny stále riešia svoje vlastné dedičstvo v tretích krajinách. Ich skúsenosti formujú vonkajšiu činnosť EÚ v tejto oblasti.
6. V neposlednom rade je EÚ jedným z najväčších **finančných prispievateľov na iniciatívy za spravodlivosť v prechodnom období na celom svete**, a to aj prostredníctvom geografických a tematických nástrojov vonkajšej pomoci EÚ. V rokoch 2014 – 2020 EÚ pravdepodobne zostane najväčším darcom v oblasti demokracie, právneho štátu, reformy sektora spravodlivosti a bezpečnosti a dobrej správy vecí verejných, rodovej rovnosti a podpory zraniteľných skupín na celom svete.

¹⁵ Konceptia EÚ na podporu reformy sektora bezpečnosti, 13. október 2005, 12566/4/05, <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EN&f=ST%2012566%202005%20REV%204>.

¹⁶ Závery Rady z 15. decembra 2006 (16879/1/06), ktorými sa schvaľuje konceptia EÚ na podporu odzbrojenia, demobilizácie a reintegrácie (DDR), https://ec.europa.eu/europeaid/policies/fragility-and-crisis-management/links-between-security-and-development/security-sector_en.

Podpora spravodlivosti v prechodnom období je záležitosťou, ktorá sa týka rôznych nástrojov. V tomto rámci sa poskytuje základ pre angažovanosť EÚ v oblasti spravodlivosti v prechodnom období v jej vonkajšej činnosti s týmito cieľmi:

- **posilniť pozíciu EÚ** v oblasti spravodlivosti v prechodnom období a zvýšiť súdržnosť, konzistentnosť a účinnosť angažovanosti EÚ v oblasti spravodlivosti v prechodnom období,
- podporovať **komplexný prístup** k spravodlivosti v prechodnom období s cieľom dospieť k mierovým, spravodlivým a demokratickým spoločnostiam založeným na právnom štáte a dodržiavaní ľudských práv, pomôcť k uznaniu a náprave ujmy, ktorú utrpeli obeť porušovania ľudských práv a medzinárodného humanitárneho práva, bojovať proti beztrestnosti, presadzovať dôveru, prispievať k uzmiereniu, a tým zabrániť opätovnému porušovaniu v budúcnosti.

III. PRVKY SPRAVODLIVOSTI V PRECHODNOM OBDOBÍ

Ako sa uvádza v predchádzajúcom texte, pravda, spravodlivosť, odškodnenie a záruky, že sa zabráni opätovnému porušovaniu/inštitucionálna reforma predstavujú štyri prvky spravodlivosti v prechodnom období. Každý prvok obsahuje rozličné opatrenia justičného aj mimojustičného charakteru.

1. **Trestná justícia:** Povinnosť štátov vyšetrovať a stíhať „zločiny podľa medzinárodného práva“ je dnes pevne zavedená na základe zmluvného práva. V štatúte MTS sa potvrdzuje, že „je povinnosťou každého štátu každého štátu je vykonávať trestnú jurisdikciu nad osobami zodpovednými za spáchanie medzinárodných trestných činov“¹⁷. Valné zhromaždenie OSN taktiež potvrdilo, že „štáty sú povinné vyšetrovať a v prípade, že existujú dostatočné dôkazy, trestne stíhať osobu podozrivú zo zodpovednosti za porušovanie; v prípade, že je osoba uznaná vinnou, sú štáty povinné potrestať ju.“¹⁸ Pre túto skupinu zločinov podľa medzinárodného práva nemôže existovať žiadna beztrestnosť.¹⁹ To zodpovedá odkazu súdnych procesov v Norimbergu a Tokiu. Termín „zločiny podľa medzinárodného práva“ vymedzuje OSN v „Aktualizovanom súbore zásad pre boj proti beztrestnosti“²⁰ ako zločiny zahŕňajúce hrubé porušovanie ľudských práv a závažné porušovanie medzinárodného humanitárneho práva.²¹

¹⁷ 6. odsek preambuly.

¹⁸ A/RES/60/147.

¹⁹ Podrobnejšie informácie o amnestiách sa uvádzajú v kapitole IV.

²⁰ Aktualizovaný súbor zásad pre ochranu a presadzovanie ľudských práv prostredníctvom boja proti beztrestnosti, E/CN.4/2005/102 a E/CN.4/2005/102/Add.1.

²¹ Tamtiež, s. 6: „(...) slovné spojenie „zločiny podľa medzinárodného práva“ zahŕňa závažné porušenia Ženevských dohovorov z 12. augusta 1949 a ich dodatkového protokolu I z roku 1977 a ďalšie porušenia medzinárodného humanitárneho práva, ktoré sú zločinmi podľa medzinárodného práva, genocídu, zločiny proti ľudskosti a iné porušenia medzinárodne chránených ľudských práv, ktoré sú zločinmi podľa medzinárodného práva a/alebo ktoré sú štáty podľa medzinárodného práva od štátov povinné trestať, a to sú zločiny mučenia, nedobrovoľného zmiznutia, mimosúdnej popravy a otroctva.“

Okrem beztretnosti *de jure* (v prípade, keď zákony nie sú primerané, buď preto, že neklasifikujú ako trestný čin správanie, ktoré by sa za trestný čin považovať malo, alebo preto, že znemožňujú trestné stíhanie páchatel'ov), môže dochádzať aj k beztretnosti *de facto* v dôsledku náročnosti situácie v spoločnostiach po skončení konfliktu alebo páde totalitného režimu. K beztretnosti *de facto* môže prispievať aj skutočnosť, že obeť a páchatel'ov je veľmi veľa, ďalej slabosť štátnych inštitúcií, nedostatočná politická vôľa a nedostatok odborných znalostí na riešenie masových zločinov. Tento problém je možné riešiť len komplexným a praktickým prístupom. Môže zahŕňať legislatívne kroky, presadzovanie práva a reformu súdnictva, ako aj budovanie kapacít a mal by sa opierať o úzku spoluprácu s obeťami a občianskou spoločnosťou. Mimoriadne dôležité je aj rýchle zavedenie súdržných a účinných stratégií vyšetrovania a trestného stíhania. Vládam je možné na pomoc pri vedení nezávislých vyšetrovaní rýchlo poskytnúť zoznamy nestranných, vysoko odborne pripravených expertov. Trestné stíhanie na vnútroštátnej úrovni by sa malo opierať o jasné ciele a vyšetrovanie všetkých typov zločinov na všetkých stranách konfliktu bez ohľadu na to, kto sú údajní páchatelia. V dôsledku rozsahu porušovania počas konfliktu alebo diktatúry často nie je možné postaviť pred súd všetkých páchatel'ov. Stratégie trestného stíhania by sa osobitne mali zameriavať na systémový a/alebo štrukturálny rozmer masového porušovania. Ak by sa v rámci týchto stratégií priorizovali alebo osobitne vyberali určité typy prípadov alebo údajných páchatel'ov, mal by sa tento postup zakladať na jasných kritériách. Úsilie v oblasti trestnej justície musí rešpektovať zásady spravodlivého a riadneho procesu a prístupu obeť k spravodlivosti. Mala by ich dopĺňať stratégie aktívnej komunikácie a osvety, aby sa nadviazal kontakt s obeťami a dotknutými spoločenstvami a aby sa podporila obnova dôvery vo vnútroštátne justičné inštitúcie. Svoju úlohu môže zohrať aj zriadenie kombinovaných národno-medzinárodných súdov alebo dočasné zapojenie medzinárodného personálu vrátane prokurátorov a sudcov do vnútroštátneho justičného systému.

Pozícia EÚ: EÚ zdôrazňuje, že pre každý štát je dôležité zabezpečiť nezávislosť výkonu spravodlivosti a nestrannosť súdnictva a vytvoriť politickú vôľu s cieľom uplatniť trestnú právomoc na osoby zodpovedné za zločiny podľa medzinárodného práva.²² Z tohto dôvodu EÚ **podporuje reformy národných trestnoprávných predpisov** s cieľom zabezpečiť ich súlad s medzinárodným právom, ako aj **iniciatívy zamerané na posilnenie alebo rozvoj národných stratégií a spôsobilostí vyšetrovania, trestného stíhania a súdnictva, primeranú právnu obhajobu a dlhodobú ochranu a pomoc svedkom a obetiam**. EÚ poskytuje MTS podporu vo veciach, do ktorých je zapojený, pri plnení jeho mandátu a podporuje spoluprácu s ním. Ak je to vhodné, EÚ **tiež podporuje alternatívne spôsoby nastolenia spravodlivosti** (mediačná prax alebo mechanizmy založené na tradícii, ktoré sú v súlade s medzinárodnými normami), ktorými je možné doplniť formálne trestné konanie.

2. **Iniciatívy za hľadanie pravdy:** Právo na pravdu je obsiahnuté v medzinárodných právnych a politických nástrojoch²³ a opätovne ho potvrdil Medziamerický súd aj Európsky súd pre ľudské práva²⁴, ako aj Africká komisia pre ľudské práva a práva národov²⁵.

²² Pozri usmernenia v správe osobitného spravodajcu o podpore pravdy, spravodlivosti, odškodnenia a záruk, že sa zabráni opätovnému porušovaniu, poskytuje usmernenie k téme stratégií prioritizácie trestného stíhania po skončení obdobia spojeného s hrubým porušovaním ľudských práv a závažným porušovaním medzinárodného humanitárneho práva (Report of the Special Rapporteur on the promotion of truth, justice, reparation and guarantees of non-recurrence, on the topic of prosecutorial prioritisation strategies in the aftermath of gross human rights violations and serious violations of international humanitarian law), 27. august 2014. A/HRC/27/56.

²³ „Právo na pravdu“ je potrebné chápať v špecifickom kontexte Dodatkového protokolu I k Ženevským dohovorom z 12. augusta 1949 o ochrane obetí medzinárodných ozbrojených konfliktov (články 32 a 33) a v prípade štátov, ktoré sú zmluvnými stranami Medzinárodného dohovoru o ochrane všetkých osôb pred nedobrovoľným zmiznutím (článok 24) aj vo vzťahu k tomuto dohovoru. Právo na pravdu bolo predmetom rezolúcií Rady pre ľudské práva č. 9/11 a 12/12. Tiež môže mať zmysel pripomenúť, že osobitné právo na pravdu môže mať v rôznych právnych systémoch odlišný charakter, rovnako ako aj právo poznať alebo právo na informácie alebo slobodný prístup k informáciám.

²⁴ El-Masri/The Former Yugoslav Republic Of Macedonia, ECtHR, 39630/0913 (2012), vec Velásquez Rodríguez, Inter-Am.Ct.H.R. (séria C) č. 4 (1988). Vec Myrna Mack Chang, Inter-Am.Ct.H.R. (séria C) č. 101, 274 – 275 (2003). Vec Bámaca Velásquez, Inter-Am.Ct.H.R. (séria C) č. 91, 77 (2002), vec Barrios Altos, Inter-Am.Ct.H.R. (séria C) č. 75 (2001).

²⁵ Africká komisia považuje právo na pravdu za súčasť práva na účinný prostriedok nápravy; pozri zásady a usmernenia tejto komisie týkajúce sa práva na spravodlivý proces a právnu pomoc v Afrike (Commission's Principles and guidelines on the right to a fair trial and legal assistance in Africa), dokument Africkej únie DOC/OS(XXX)247; pozri aj uznesenie ACHPR/Res.111 (XXXXII) 07: Uznesenie o práve na prostriedok nápravy a odškodnenie pre ženy a dievčatá, ktoré sú obeťami sexuálneho násillia (Resolution on the Right to a Remedy and Reparation for Women and Girls Victims of Sexual Violence) (2007), v ktorom sa výslovne uznáva právo na pravdu.

Komisie pravdy sú flexibilné nástroje svojou podstatou zamerané na obeť a možno ich využiť na celú škálu účelov vrátane zaznamenania historických udalostí, ako aj vedenia dialógu na národnej úrovni prostredníctvom verejných výpovedí a poskytovania odporúčaní pre rôzne reformy. Procesy zdokumentovania a hľadania pravdy, ktoré realizujú komisie pravdy, vyšetrovacie komisie alebo iné vyšetrovacie misie môžu pomáhať pri vyšetrovaní súčasných alebo minulých porušení ľudských práv, a tak prispieť k verejnému uznaniu týchto porušení a utrpenia obetí.²⁶ Okrem toho, že pravdu potrebujú poznať jednotlivci, je pre spoločnosť ako celok mimoriadne dôležité dozvedieť sa pravdu o porušeníach, ako aj totožnosť páchateľov a príčiny, fakty a okolnosti, za ktorých k porušeniam došlo. Povinnosť štátov uchovávať archívy a ďalšie dôkazy a uľahčovať poznanie týchto porušení má kľúčový význam pre to, aby sa dosiahlo naplnenie spoločenského rozmeru práva na pravdu.²⁷ Správy a odporúčania komisií pravdy, ako aj zber a archivácia informácií môžu byť užitočné pre vyšetrovacie úsilie, programy odškodnenia a inštitucionálne reformy. Zabezpečenie práva občanov, a predovšetkým obetí na prístup k informáciám a verejným dokumentom je mimoriadne dôležité pri hľadaní pravdy a obnove dôvery v inštitúcie dotknutých krajín. Komisie pravdy môžu trestné stíhanie dopĺňať, ale nie nahrádzať. Ich úlohou nemôže byť udeľovanie amnestií za zločiny podľa medzinárodného práva, čo sa v praxi stáva zriedkavo.

Pozícia EÚ: EÚ podporuje **iniciatívy za hľadanie pravdy** opierajúce sa o medzinárodné právo a najlepšie postupy. EÚ podporuje úzku spoluprácu medzi komisiami pravdy, skupinami obetí a občianskej spoločnosti pred začatím práce komisie aj počas nej, ako aj vo fáze realizácie a nadväzujúcich krokov. EÚ nabáda štáty, aby vykonávali odporúčania komisií pravdy a udržiavali historickú pamäť prostredníctvom opatrení na zabezpečenie archívov alebo iných dôkazov. EÚ si je vedomá toho, že je dôležité zvyšovať kvalitu dokumentácie a vyšetrovacie úsilie, aby vypovedanie pravdy bolo účinné.

²⁶ E/CN.4/2005/102/Add.1.

²⁷ Uznesenie Rady pre ľudské práva 2005/26.

3. **Odškodnenie:** Právo obetí porušovania ľudských práv na prostriedok nápravy je zakotvené v medzinárodnom práve²⁸ a potvrdzuje sa aj v dokumente OSN s názvom Základné zásady a usmernenia pre právo na prostriedok nápravy a odškodnenie pre obeť hrubého porušovania medzinárodného práva v oblasti ľudských práv a závažného porušovania medzinárodného humanitárneho práva.²⁹ Cieľom programov odškodnenia je napraviť ujmu, ktorú obeť utrpeli v dôsledku zločinov podľa medzinárodného práva, tým, že sa obetiam poskytne súbor hmotných a/alebo symbolických výhod. Medzi ne môžu patriť napríklad peňažné kompenzácie, pomoc pri opätovnom zaradení do života (napr. zdravotné a psychologické služby, podpora vzdelávania), opatrenia na opätovnú spoločensko-ekonomickú integráciu, vrátenie majetku alebo náhrada za jeho stratu, ale tiež oficiálne verejné ospravedlnenia, budovanie múzeí a pamätníkov a zavedenie pamätných dní.³⁰ Odporúčaniami komisií pravdy sa môže vytvoriť rámec pre politiku odškodnenia alebo sa do nich návrhy takejto politiky môžu zahrnúť. Možnosti prístupu k odškodneniu by mali byť čo najinkluzívnejšie, aby sa zabránilo marginalizácii obetí a podporila sa ich opätovná integrácia a posilnilo ich postavenie v spoločnosti.

***Pozícia EÚ:** EÚ vo vzťahu k politikám odškodnenia podporuje participatívny prístup zameraný na obeť s cieľom znovu nastoliť spravodlivosť a pomôcť obetiam opätovne sa integrovať a zaradiť do života.*

²⁸ Článok 8 Všeobecnej deklarácie ľudských práv, článok 2 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach, článok 6 Medzinárodného dohovoru o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie, článok 14 Dohovoru proti mučeniu a inému krutému, neľudskému alebo ponížujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu a článok 39 Dohovoru o právach dieťaťa, ako aj článok 75 Rímskeho štatútu Medzinárodného trestného súdu.

²⁹ Valné zhromaždenie OSN 2005 A/RES/60/147.

³⁰ Usmerňujúca poznámka generálneho tajomníka OSN o prístupe OSN k spravodlivosti v prechodnom období (UN Guidance Note of the Secretary-General on the UN Approach to Transitional Justice): http://www.unrol.org/files/TJ_Guidance_Note_March_2010FINAL.pdf

4. **Inštitucionálna reforma/záruky, že sa zabráni opätovnému porušovaniu:** V situáciách konfliktu alebo v totalitných štátoch sú štátne inštitúcie často nástrojom represie a nespravodlivosti a môžu trpieť nedostatkom technických kapacít. Z tohto dôvodu môže byť nevyhnutná inštitucionálna reforma, aby sa konsolidoval právny štát a zabezpečila skutočná zodpovednosť orgánov verejnej moci s cieľom opätovne nadobudnúť dôveru, zabrániť opakovaniu porušení ľudských práv v budúcnosti a zaistiť ochranu ľudských práv. Inštitucionálna reforma by mala zahŕňať opatrenia na podporu čestnosti, legitímnosti, zodpovednosti, dodržiavanie zásad zastúpenia a reakčnej schopnosti inštitúcií verejnej moci a posilnenie dohľadu a demokratickej kontroly. Pre tento proces má rozhodujúci význam účasť vrátane účasti občianskej spoločnosti. Okrem inštitucionálnej reformy si záruky, že sa zabráni opätovnému porušovaniu, vyžadujú aj ďalšie opatrenia, ako sú reforma sektora bezpečnosti, odzbrojenie, demobilizácia a reintegrácia, reforma vzdelávania a ústavná/legislatívna reforma. Najlepšie výsledky sa dosahujú, keď sa iniciatívy vedené v smere zhora nadol dopĺňajú iniciatívami v opačnom smere, ktorými miestna samospráva, občania a občianska spoločnosť budujú silný základ inkluzívnej správy a lokálnej demokracie.

Pozícia EÚ: EÚ uplatňuje uvedené zásady pri poskytovaní **podpory reformám sektora bezpečnosti a spravodlivosti**. EÚ podčiarkuje **dôležitosť občianskej kontroly, správy a zodpovednosti bezpečnostných zložiek**.³¹ EÚ podporuje iniciatívy zamerané na **posilnenie súdnictva** s cieľom zabezpečiť jeho nezávislosť, nestrannosť, prístupnosť a účinnosť, ako aj zrušenie/zmenu vnútroštátnych právnych predpisov, ktoré sú v rozpore s medzinárodnými normami. EÚ nabáda štáty, aby sa zapojili do zmysluplných konzultácií s občianskou spoločnosťou počas celého procesu reforiem a aj po jeho skončení. EÚ uznáva moc vzdelávania, pokiaľ ide o zmenu spoločností, a preto **podporuje programy vzdelávania**, ako aj komplexné programy odbornej prípravy v oblasti ľudských práv a noriem medzinárodného trestného a humanitárneho práva, využívajúc poznatky z vlastnej skúsenosti danej krajiny s porušovaniami. EÚ tiež štáty nabáda, aby inštitucionálne reformy **podľa potreby a v súlade s medzinárodnými normami ľudských práv doplnili o postupy preverovania a kódexy správania**. Takéto postupy by mali byť transparentné, založené na jasných kritériách a mali by ich vykonávať nezávislé inštitúcie. Je dôležité zabezpečiť, aby tí, ktorí boli uznaní za vinných zo spáchania zločinov podľa medzinárodného práva, nemohli ďalej zastávať verejnú funkciu.

Mechanizmy opísané v predchádzajúcom oddiele predstavujú príklady z praktického života a nevyčerpávajú sa nimi možnosti, akými sa môže riešiť spravodlivosť v prechodnom období. Na účinnú reakciu na vyvíjajúce sa výzvy a potreby spravodlivosti v prechodnom období je potrebný flexibilný prístup.

³¹ Koncepcia EÚ na podporu reformy sektora bezpečnosti, 13. október 2005, 12566/4/05, <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EN&f=ST%2012566%202005%20REV%204>

IV. HLAVNÉ ZÁSADY ANGAŽOVANOSTI EÚ V OBLASTI SPRAVODLIVOSTI V PRECHODNOM OBDOBÍ

EÚ sa bude pri vypracovaní stratégie na podporu spravodlivosti v prechodnom období **usilovať o flexibilný prístup** založený na **skutočnom porozumení konkrétnych okolností a potrieb, ako aj o životaschopnosť** zmysluplných procesov spravodlivosti v prechodnom období. Angažovanosť EÚ v oblasti spravodlivosti v prechodnom období sa bude v rámci jej vonkajšej činnosti riadiť nasledujúcimi zásadami.

1. Za proces spravodlivosti v prechodnom období musia niesť zodpovednosť jednotlivé krajiny, pričom tento proces musí byť participatívny a musí zahŕňať konzultácie, ako aj osvetové činnosti

Ciele spravodlivosti v prechodnom období sa môžu dosiahnuť len vtedy, ak sa **zodpovednosť za** proces jej navrhovania a vykonávania **prevezme na vnútroštátnej a miestnej úrovni**, ak je tento proces **inkluzívny** a ak sa zároveň dodržiavajú medzinárodné normy a štandardy. Je nevyhnutné, aby uvedený proces iniciovali a riadili orgány štátnej správy a miestna občianska spoločnosť.

Aktívnym, slobodným a zmysluplným zapojením sa všetkým držiteľov práv umožňuje, aby vyjadrovali svoje potreby a očakávania. Identifikácia relevantných zainteresovaných strán na začiatku stratégie spravodlivosti v prechodnom období je nevyhnutná na účely pochopenia a zohľadnenia ich konkrétnych potrieb a požiadaviek.

Uznanie zo strany verejnosti je pre každý proces spravodlivosti v prechodnom období **kľúčové**. Osvetové činnosti vrátane konzultácie s verejnosťou, zapojenia médií a šírenia informácií by preto mali verejnosť informovať o účele a návrhu mechanizmov spravodlivosti v prechodnom období, mali by byť zamerané na pochopenie názorov a očakávaní spoločenstva a navrhnuté tak, aby zabráňovali nesprávnym výkladom alebo zabezpečili ich nápravu a usmerňovali očakávania. Také osvetové činnosti by sa nemali zameriavať iba na veľké mestá, ale mali by zahŕňať všetky dotknuté spoločenstvá.

EÚ podporuje dialóg a konštruktívnu účasť obetí, občianskej spoločnosti, ako aj ostatných relevantných aktérov na navrhovaní a vykonávaní mechanizmov spravodlivosti v prechodnom období, a to aj prostredníctvom vhodných osvetových a komunikačných činností.

2. Uplatňovanie prístupu zohľadňujúceho konkrétne okolnosti

Jednotný prístup k spravodlivosti v prechodnom období, **ktorý by vyhovoval každému**, neexistuje: každý prístup sa musí zakladať na potrebách a cieľoch konkrétnych okolností a dotknutej krajiny. Zatiaľ čo na účely identifikácie konkrétnych faktorov existujú rôzne nástroje analýzy, ako napríklad nástroje na analýzu konfliktov³² alebo na posúdenie potrieb po skončení konfliktu, ako aj rámce výsledkov v prechodnom období, na úplné pochopenie problémov v konkrétnych okolnostiach je potrebná analýza situácie z perspektívy spravodlivosti v prechodnom období. Zahŕňa to nediskriminačné posúdenie povahy, úlohy a vplyvu porušovaní na postihnuté obyvateľstvo, a **identifikáciu potrieb príslušnej skupiny obetí**. V rámci analýz sa musí zohľadniť aj medzinárodný rozmer miestnych konfliktov, napr. zapojenie zahraničných vlád alebo podnikov.

V situáciách, v ktorých neexistuje skutočná politická vôľa dosiahnuť pokrok v súvislosti so zmysluplnými procesmi spravodlivosti v prechodnom období, môžu neformálne iniciatívy vypracované a vykonávané na najnižšej miestnej úrovni poskytnúť impulz programu v oblasti spravodlivosti v prechodnom období a boju proti beztretnosti. Neformálne stratégie môžu tiež fungovať popri formálnych mechanizmoch na účely **posilnenia ich politického a spoločenského vplyvu**.

*Druh a úroveň zapojenia EÚ, ako aj nástroje, ktoré sa majú používať na podporu spravodlivosti v prechodnom období, by sa mali riadiť touto zásadou a mali by sa určiť podľa **okolností, a to na základe hĺbkových analýz a konzultácií**.*

³² V súvislosti s analýzou konfliktov pozri *usmerňujúcu poznámku* ESVČ a Komisie o používaní analýzy konfliktov na podporu vonkajšej činnosti EÚ: <http://capacity4dev.ec.europa.eu/public-fragility/document/guidance-note-conflict-analysis-support-eu-external-action>

3. Uplatňovanie spravodlivosti v prechodnom období komplexným spôsobom s náležitým ohľadom na časový rozvrh

Opatrenia v oblasti spravodlivosti v prechodnom období by sa nemali vnímať izolovane ani by nemali vzájomne konkurovať, ale skôr by sa mali **vzájomne posilňovať**. **Včasné zapojenie** do procesov spravodlivosti v prechodnom období je žiaduce, keďže sa ním poskytuje signál proti beztretnosti a pripravuje pôda pre spravodlivosť a právny štát.

Každý prvok spravodlivosti v prechodnom období zohráva dôležitú úlohu a nemôže nahrádzať iný (napr. komisia pravdy, odškodnenia a inštitucionálne reformy nepredstavujú náhradu trestného stíhania). V skutočnosti je každý z týchto mechanizmov účinnejší, ak sa vykonáva v kombinácii s ostatnými. Preto si **komplexný prístup** vyžaduje ucelenú stratégiu, v rámci ktorej každý prvok stratégie spravodlivosti v prechodnom období uznáva potrebu ďalších iniciatív a poskytuje pre ne priestor. Skúsenosti však ukazujú, že nie všetky možné zložky stratégie spravodlivosti v prechodnom období sa musia vykonávať súčasne.

Je nevyhnutné stanoviť realistické harmonogramy, ktorými sa zohľadnia konkrétne okolnosti, a navrhnúť relevantné opatrenia v oblasti spravodlivosti v prechodnom období v záujme vytvorenia **priaznivého prostredia** (bezpečnostné, politické, sociálne a ekonomické podmienky, kapacity existujúcich štruktúr, postoje občianskej spoločnosti).

Dokonca aj počas konfliktu sa môžu procesy spravodlivosti v prechodnom období začať prostredníctvom dokumentácie porušovania, projektov zameraných na dialóg a vytvorenia inkluzívnych systémov miestnej správy.

Kedže nie je možné predvídať v predstihu dynamiky každého procesu prechodu, v rámci činností EÚ na podporu spravodlivosti v prechodnom období by sa mal zohľadniť súčasný vývoj bez toho, aby sa zabudlo na dlhší časový rámec a skutočnosť, že proces spravodlivosti v prechodnom období si vyžaduje komplexný prístup.

4. Súlade s medzinárodnými normami a štandardmi

EÚ v súlade so skutočnosťou, že vonkajšia činnosť EÚ sa riadi zásadami demokracie, právneho štátu, univerzálnosti a nedeliteľnosti ľudských práv a základných slobôd, rešpektovaním ľudskej dôstojnosti a dodržiavaním zásad Charty OSN a medzinárodného práva, podporuje procesy spravodlivosti v prechodnom období, ktoré sú **v súlade s medzinárodnými normami a štandardmi**.

Počas rokovaní o mierových dohodách a počas iných procesov prechodného obdobia sa často naskočí **otázka prípustnosti amnestií**³³. Podľa medzinárodného humanitárneho práva môžu štáty poskytnúť osobám, ktoré sa zapojili do ozbrojeného konfliktu, ktorý nemal medzinárodný charakter, amnestiu v súvislosti s trestnými činmi, ako sú vzburá, protištátna činnosť a vlastizrada. Štáty môžu povstalcom tiež poskytnúť amnestiu v súvislosti s legitímnymi vojnovými činmi (ako je usmrtenie príslušníkov nepriateľských ozbrojených síl)³⁴. Cieľom tohto ustanovenia je podpora zmierenia prostredníctvom prepustenia tých osôb, ktoré sú väznené alebo potrestané za samotnú skutočnosť, že sa zapojili do násilností. To však nezahŕňa amnestiu pre tých, ktorí spáchali závažné medzinárodné trestné činy.³⁵

³³ Amnestiu možno opísať ako právne opatrenia, ktorých účinkom je:

- a) možné zastavenie trestného stíhania a v niektorých prípadoch občianskoprávných žalôb proti určitým osobám alebo kategóriám osôb za stanovené trestné činy spáchané pred udelením amnestie, alebo
- b) spätné zrušenie právnej zodpovednosti, o ktorej sa rozhodlo predtým.

³⁴ Dodatokový protokol k Ženevským dohovorum z 12. augusta 1949 o ochrane obetí ozbrojených konfliktov, ktoré nemajú medzinárodný charakter (druhý protokol), 8. júna 1977, článok 6 ods. 5.

³⁵ OHCHR, Rule-of Law Tools for Post-conflict States – Amnesties (Nástroje v oblasti právneho štátu pre štáty po skončení konfliktu – amnestie), 2009, s. 16.

Vo viacerých medzinárodných zmluvách v oblasti ľudských práv a humanitárneho práva³⁶, ktoré ratifikovalo veľké množstvo krajín, sa zmluvným štátom jasne ukladá povinnosť zabezpečiť vyšetrovanie a trestné stíhanie konkrétnych trestných činov buď začatím trestného konania voči podozrivým páchatelom na vlastných súdoch, alebo odovzdaním podozrivých osôb do inej príslušnej jurisdikcie na účely trestného stíhania. Preto by bola akákoľvek amnestia, ktorou sa vylúči stíhanie trestného činu, na ktorý sa vzťahuje tento druh povinnosti, nezlučiteľná s povinnosťami štátov podľa príslušnej zmluvy. Amnestie na hrubé porušovania ľudských práv a závažné porušovania humanitárneho práva môžu tiež predstavovať porušenie povinností štátov trestať tieto trestné činy podľa medzinárodného obyčajového práva. Okrem toho, ak sú amnestie prípustné podľa medzinárodného práva, musia byť stále v súlade s ľudskými právami vrátane práva na nápravu alebo pravdu.

Amnestiami, ktorými sa osoby zodpovedné za závažné trestné činy podľa medzinárodného práva vynímajú z trestného stíhania v nádeji, že sa tým zabezpečí mier, sa často nepodarilo dosiahnuť ich cieľ, pričom sa nimi tieto osoby preukázateľne nabádali k páchaniu ďalších trestných činov a narušila dôvera v systém trestného súdnictva. Naopak, mierové dohody sa dosiahli bez ustanovení o amnestii na hrubé porušovanie ľudských práv alebo medzinárodného humanitárneho práva v niektorých situáciách, v ktorých bola amnestia údajne nevyhnutnou podmienkou mieru a v ktorých sa mnohí obávali, že obvinenia predĺžia konflikt. Odmietnutím amnestií, ktorými sa zavádza beztrestnosť za závažné trestné činy podľa medzinárodného práva, sa táto politika snaží zachovať priestor pre spravodlivosť, aj keď podmienky stíhania ešte nie sú dostatočne stanovené.

³⁶ Amnestie, ktorými sa zabráňuje stíhaniu osôb, ktoré môžu byť právne zodpovedné za vojnové zločiny, genocídu, zločiny proti ľudskosti a ďalšie hrubé porušenie ľudských práv alebo závažné porušenia medzinárodného humanitárneho práva, sú v rozpore s povinnosťami zmluvných štátov podľa rôznych prameňov medzinárodného práva:

- Amnestiou na genocídu by sa porušoval dohovor o trestaní genocídy;
- Amnestia na zločiny proti ľudskosti by bola v rozpore s povinnosťami štátov podľa viacerých zmlúv;
- Amnestie, ktorými sa zabráňuje stíhaniu vojnových zločinov spáchaných počas medzinárodných ozbrojených konfliktov alebo ozbrojených konfliktov, ktoré nemajú medzinárodný charakter, sú v rozpore s povinnosťami štátov podľa Ženevských dohovorov z roku 1949 a ich protokolov z roku 1977, ktoré ratifikovalo veľké množstvo krajín;
- Amnestiou na mučenie by sa porušili povinnosti zmluvných štátov podľa Dohovoru proti mučeniu, ako aj iných zmlúv, ktoré ratifikovalo veľké množstvo krajín;

*EÚ pevne verí v zásadu, že nemôže existovať trvalý mier bez spravodlivosti. EÚ preto podporuje zavedenú politiku Organizácie Spojených národov odmietania amnestií na vojnové zločiny, zločiny proti ľudskosti, genocídu alebo hrubé porušovanie ľudských práv, a to aj v kontexte mierových rokovaní.*³⁷

5. Uplatňovanie prístupu k spravodlivosti v prechodnom období založeného na právach

Európska únia od mája 2014 zintenzívnila svoje úsilie o zabezpečenie účinného uplatňovania prístupu založeného na právach vo všetkých oblastiach rozvojovej spolupráce EÚ prijatím súboru nástrojov „prístup k rozvojovej spolupráci EÚ založený na právach a zahŕňajúci všetky ľudské práva“³⁸ a o následných prijatím súvisiacich záverov Rady³⁹.

V rámci prístupu založeného na právach sa zásady a normy v oblasti ľudských práv považujú za prostriedok, ako aj cieľ rozvojovej spolupráce. Mení sa ním analytický prístup a integruje dosiahnutie a dodržiavanie ľudských práv do tvorby, vykonávania, monitorovania a hodnotenia všetkých rozvojových politík a programov.

EÚ podporuje procesy spravodlivosti v prechodnom období založené na právach. EÚ sa domnieva, že vykonávaním prístupu založeného na právach sa zachová a posilní účinnosť jej podpory procesov spravodlivosti v prechodnom období. EÚ bude v rámci svojich nových činností na podporu spravodlivosti v prechodnom období uplatňovať predovšetkým päť zásad prístupu založeného na právach: i) zákonnosť, univerzálnosť a nedeliteľnosť ľudských práv, ii) účasť, iii) nediskrimináciu, iv) zodpovednosť, v) transparentnosť.

³⁷ OHCHR, Rule-of Law Tools for Post-conflict States – Amnesties (Nástroje v oblasti právneho štátu pre štáty po skončení konfliktu – amnestie), 2009, HR/PUB/09/1, dostupné na www.ohchr.org/documents/publications/amnesties_en.pdf.

³⁸ Pracovný dokument útvarov Komisie, súbor nástrojov, prístup k rozvojovej spolupráci EÚ založený na právach a zahŕňajúci všetky ľudské práva, SWD (2014) 152

³⁹ http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/foraff/142682.pdf

6. Podpora prístupu zameraného na obeť

Prístup zameraný na obeť si vyžaduje včasné zapojenie a aktívnu účasť obetí a postihnutých spoločenských vrátane rôznych etnických, rasových, náboženských a ďalších skupín alebo menšín. Obete môžu mať právo na spravodlivosť, ktorá je nad rámec toho, čo sa sleduje prostriedkami trestného konania. Osobitným záujmom a potrebám najzraniteľnejších obetí by sa mala v čo najväčšej možnej miere prideliť priorit. Zohľadnenie práv obetí môže byť obmedzené výzvami, ktoré predstavuje riešenie prekážok zmysluplnej účasti, hľadanie vhodných zástupcov a vymedzenie pojmu obeť v prípadoch, v ktorých sú hranice medzi obeťami a páchatelmi nejasné.

EÚ podporuje domáce úsilie vynakladané na osvetové činnosti, ktoré pomáha uľahčovať aktívnu účasť obetí na tomto procese a identifikovať ich potreby a perspektívy, ale ktoré sa vynakladá spôsobom, ktorý usmerňuje očakávania obetí.

EÚ nabáda štáty, aby prijali prístup k spravodlivosti v prechodnom období zameraný na obeť, prostredníctvom ktorého sa obeť stanú stredobodom diskusie, a podporuje opatrenia zabezpečujúce ich aktívnu účasť, bezpečnosť a reintegráciu.

7. Začlenenie rodového rozmeru

Existujúce rodové nerovnosti ovplyvňujú povahu spáchaných trestných činov, ako aj dôsledky týchto porušení. Obete v konfliktoch zažívajú okrem iného sexuálne násilie, ako aj rozsiahle porušovanie ľudských práv a porušenia sociálno-ekonomického charakteru, ako aj rodovo diferencované vplyvy nedobrovoľných zmiznutí, mučenia, straty rodinných príslušníkov a ďalších porušení. Pre mechanizmy spravodlivosti v prechodnom období je rozhodujúce, aby uznali celú škálu porušení, ktoré ženy a dievčatá pociťujú počas konfliktov, ako aj rozdielne potreby mužov a žien, pokiaľ ide o prístup k procesom spravodlivosti v prechodnom období a ich využívanie, a aby na ne reagovali. V tejto súvislosti je nevyhnutné, aby sa hľadisko rodovej rovnosti uplatňovalo v rámci mechanizmov a procesov spravodlivosti v prechodnom období, ktoré sa ich týkajú, od ich navrhovania až po vykonávanie odporúčaní. EÚ v roku 2008 prijala komplexný prístup k vykonávaniu rezolúcií Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov č. 1325 a 1820 o ženách, mieri a bezpečnosti zo strany EÚ, ako aj súvisiacich rezolúcií⁴⁰, čím zdôraznila svoj záväzok „zlepšiť začlenenie žien v oblasti spravodlivosti, ako aj ich prístup k nej, a to aj pokiaľ ide o mechanizmy spravodlivosti v prechodnom období“ v rámci podpory a reformy oblasti spravodlivosti a budovať kapacity na stíhanie trestných činov páchaných na dievčatách a ženách a na ochranu svedkov⁴¹. EÚ preto zabezpečí, že jej úsilie prispeje k zlepšeniu prístupu žien a dievčat k spravodlivosti a ich schopnosti dosiahnuť nápravu. Usmerneniami EÚ pre oblasť násilia voči ženám a boja proti všetkým formám ich diskriminácie sa v tejto súvislosti poskytuje užitočný politický rámec EÚ. Aj v spoločnom pracovnom dokumente útvarov Komisie/ESVČ „Rodová rovnosť a posilnenie postavenia žien: Ako môžu vonkajšie vzťahy EÚ v období 2016 – 2020 zmeniť život dievčat a žien“ sa delegácie EÚ vyzývajú, aby svoje úsilie zamerali na oblasť telesnej a duševnej nedotknuteľnosti dievčat a žien. Ukončenie sexuálneho násilia a násilia založeného na rodovej príslušnosti v konfliktných situáciách a v situáciách po skončení konfliktu je pre EÚ prioritnou oblasťou, v ktorej musí spravodlivosť v prechodnom období zohrávať dôležitú úlohu pri zabezpečovaní toho, aby sa páchatelia museli zodpovedať za svoje činy, ako aj pri zabráňovaní ďalšiemu násiliu a podpore obetí, ktoré prežili, pri prekonávaní porušení.

⁴⁰ Rezolúcie Bezpečnostnej rady OSN č. 1888 (2009), 1889 (2009), 1960 (2010), 2106 (2013) a 2122 (2013).

⁴¹ SEC (2008)/15671/1/08.

*EÚ nabáda na investície do oblasti spravodlivosti v prechodnom období zohľadňujúcej rodové hľadisko, v rámci ktorej sa **rieši celá škála porušovania práv** počas konfliktu, a zameriava sa na túto oblasť, pričom **reaguje na rozdielne zraniteľnosti a potreby**. EÚ podporuje poskytovanie **odbornej prípravy** v rámci systémov súdnictva a bezpečnosti o rodových otázkach a konfliktoch, ako aj o programe zameranom na ženy, mier a bezpečnosť. EÚ tiež podporuje **vedúce postavenie** a úlohu žien pri riešení konfliktov a budovaní mieru. EÚ uznáva dôležitú úlohu, ktorú môžu obhajkyne ľudských práv zohrávať pri zabezpečovaní toho, aby ženy a ich obavy boli zastúpené v procesoch spravodlivosti v prechodnom období.*

8. Prijatie prístupu zameraného na deti

Deti sú postihnuté konfliktmi viacerými rôznymi spôsobmi. Trestné činy sú páchané na deťoch, v neposlednom rade prostredníctvom ich odvádzania, verbovania alebo použitia na účasť pri páchaní násilností. Školy sú počas konfliktov často osobitným cieľom, zničené alebo používané ozbrojenými silami. Ale deti môžu byť postihnuté aj stratou rodinných príslušníkov, ako aj tým, že si nedokážu zabezpečiť prístup k základným službám, ako je napríklad zdravotná starostlivosť a vzdelávanie. V niektorých prípadoch **môžu byť deti zároveň obeťami, pozostalými, svedkami alebo páchatelmi porušení**. Deti sú preto dôležitými zainteresovanými stranami v procesoch spravodlivosti v prechodnom období; majú jedinečný pohľad na to, čo sa stalo, a predstavujú kľúčovú zložku pre budovanie mierovejšej budúcnosti. Nezapojiť deti do týchto procesov by znamenalo nedodržiavať Dohovor OSN o právach dieťaťa, ktorým sa zaručuje právo detí na život, prežitie a rozvoj, ako aj právo slobodne vyjadrovať ich názory vo všetkých záležitostiach, ktorého sa ich dotýkajú. Prostredníctvom programu EÚ v oblasti práv dieťaťa⁴², usmernení EÚ o právach dieťaťa a o deťoch v ozbrojených konfliktoch (2008)⁴³ vrátane jej stratégie pre vykonávanie týchto usmernení (2010)⁴⁴, a súboru nástrojov EÚ a UNICEF pre začlenenie práv dieťaťa do rozvojovej spolupráce (2014) sa poskytujú usmernenia týkajúce sa prístupu zameraného na deti.

⁴² KOM(2011) 60 v konečnom znení.

⁴³ http://eeas.europa.eu/human_rights/guidelines/index_en.htm.

⁴⁴ Rada Európskej únie (2010) 2010 revízia stratégie vykonávania usmernení EÚ o deťoch v ozbrojených konfliktoch.

*EÚ podporuje opatrenia na ochranu detí a na umožnenie **ich prístupu k spravodlivosti**, ako aj ich účasť na činnosti mechanizmov spravodlivosti v prechodnom období takým spôsobom, ktorý prispieva k zotaveniu a dlhodobej reintegrácii detí a ktorým sa rešpektuje zásada najlepších záujmov dieťaťa, ako sa uvádza v Dohovore o právach dieťaťa. EÚ podporuje opatrenia, ktorými sa zohľadňujú osobitné potreby detských obetí a páchateľov, a to aj prostredníctvom zabezpečenia fyzickej a psychologickej pomoci a prístupu ku kvalitnému vzdelávaniu a odbornej príprave.*

9. Lokalizácia spravodlivosti v prechodnom období v rámci príkladu vzťahu medzi bezpečnosťou a rozvojom

Keďže mechanizmy spravodlivosti v prechodnom období môžu významne prispievať k začatiu obnovy po skončení konfliktov a k predchádzaniu vzniku nových cyklov násilia, EÚ uznáva **prepojenia medzi právnym štátom, budovaním mieru, rozvojom a spravodlivosťou v prechodnom období**. V tejto súvislosti je hlavným cieľom EÚ je pomáhať partnerským vládam poskytovať ich občanom účinné, legitímne a zodpovedné služby v oblasti spravodlivosti a bezpečnosti, a to spôsobom, ktorý je v súlade s demokratickými normami, hodnotami právneho štátu, so zásadami dobrej správy vecí verejných a s dodržiavaním ľudských práv. EÚ preto podporuje procesy spravodlivosti v prechodnom období, ktoré sú zamerané na budúcnosť, s cieľom transformovať spoločnosť prostredníctvom identifikácie a riešenia základných príčin konfliktu a násilia, ktorých zdrojom môže byť diskriminácia, marginalizácia alebo porušovanie sociálnych, hospodárskych a kultúrnych práv. Podpora, ktorú EÚ poskytuje mechanizmom a procesom spravodlivosti v prechodnom období sa zakladá na článkoch 208 a 212 ZFEÚ. Spravodlivosť v prechodnom období sa preto považuje za **neoddeliteľnú súčasť vonkajšej pomoci EÚ**.

Keďže koncepcia a úspešné vykonávanie procesov spravodlivosti v prechodnom období sú prepojené s bezpečnosťou, mierom, stabilitou a udržateľným rozvojom, podpora, ktorú EÚ poskytuje procesom spravodlivosti v prechodnom období, by mala byť začlenená do rámca dlhodobej a nepretržitej stratégie rozvojovej spolupráce.

V. OPATRENIA NA VYKONÁVANIE RÁMCA EÚ NA PODPORU SPRAVODLIVOSTI V PRECHODNOM OBDOBÍ

EÚ má k dispozícii rozsiahly súbor politických a finančných nástrojov na presadzovanie a podporu činností v oblasti spravodlivosti v prechodnom období. Procesy vykonávané na miestnej úrovni sa budú podporovať a uľahčovať prostredníctvom vhodnej kombinácie nástrojov EÚ prispôbených konkrétnej situácii každej krajiny. Zapojenie EÚ do oblasti spravodlivosti v prechodnom období by sa mali posilniť prostredníctvom týchto opatrení, s pomocou ktorých by sa malo stať súdržnejším a účinnejším.

1. Navrhnutie vhodných reakcií EÚ na základe dôkladnej analýzy a hodnotenia konkrétnej situácie

Na začiatku podpory, ktorú EÚ poskytuje spravodlivosti v prechodnom období v partnerských krajinách, by sa mala pochopiť situácia a súvisiace výzvy procesov spravodlivosti v prechodnom období, a to pri využití všetkých dostupných informácií vrátane systému EÚ pre včasné varovanie v prípade konfliktov, miestnych stratégií v oblasti ľudských práv pre jednotlivé krajiny a informácií zhromaždených občianskou spoločnosťou. Táto analýza by sa mala opierať o monitorovanie a podávanie správ zo strany misií EÚ na mieste (delegácií EÚ, misií a operácií SBOP, osobitných zástupcov EÚ a veľvyslanectiev členských štátov), ako aj o správy regionálnych a medzinárodných orgánov pôsobiacich v oblasti ľudských práv, a mala by identifikovať spôsoby, ktorými môže EÚ podporiť spravodlivosť v prechodnom období, berúc pritom do úvahy existujúce zdroje a činnosti EÚ v dotknutej krajine alebo regióne. Taká analýza by sa mala zlepšiť prostredníctvom lepšej koordinácie a výmeny informácií medzi ústrediami EÚ, misiami EÚ na mieste a členskými štátmi. Pozornosť sa musí venovať výzvam spojeným s podporou procesov alebo mechanizmov spravodlivosti v prechodnom období, na ktorých vykonávanie je na národnej úrovni len obmedzená politická vôľa. EÚ by mala zabezpečiť, aby sa jej podpora nepoužívala na legitimizovanie procesu, ktorým sa na práva a potreby obetí hrubého porušovania ľudských práv v danom kontexte nereaguje primerane. EÚ by mala na základe tejto analýzy rozvíjať svoju podporu spravodlivosti v prechodnom období v konkrétnej situácii flexibilným spôsobom, a to pri vykonávaní štyroch uvedených prvkov a podpore zodpovednosti na miestnej úrovni. Delegácie EÚ by mali pomáhať pri posilňovaní jednotnosti činností Únie, členských štátov a medzinárodných organizácií na úrovni krajiny.

Opatrenia:

- ESVČ a útvary Komisie budú uľahčovať komplexný a holistický prístup k spravodlivosti v prechodnom období, pričom zabezpečia koordináciu medzi všetkými príslušnými inštitúciami/útvarmi EÚ a členských štátov.
- Včasnú identifikáciu potreby podpornej činnosti EÚ zameranej na spravodlivosť v prechodnom období a primeranej daným okolnostiam vykonávajú misie EÚ na mieste v úzkej konzultácii s vládou, občianskou spoločnosťou a ostatnými zainteresovanými stranami. Bude to zahŕňať komplexnú analýzu výziev spojených s podporou mechanizmov spravodlivosti v prechodnom období, na ktorých vykonávanie je len obmedzená politická vôľa.
- ESVČ by mala zabezpečiť, aby boli všetci príslušní aktéri EÚ informovaní a zapojení do analýzy procesov spravodlivosti v prechodnom období a do identifikácie podpory EÚ zameranej na spravodlivosť v prechodnom období.
- EÚ identifikuje a používa vhodnú kombináciu nástrojov na riešenie otázok spravodlivosti v prechodnom období na úrovni jednotlivých krajín.
- Misie EÚ v dotknutých krajinách budú monitorovať procesy a činnosti spravodlivosti v prechodnom období ako súčasť svojho pravidelného monitorovania dodržiavania ľudských práv a podávania správ o ňom. Tam, kde je to relevantné, je spravodlivosť v prechodnom období súčasťou stratégií v oblasti ľudských práv pre jednotlivé krajiny.
- Misie spoločnej bezpečnostnej a obrannej politiky budú vo svojich výročných správach venovať pozornosť svojej podpore procesom spravodlivosti v prechodnom období a dosahovaniu jej cieľov.
- Podľa potreby sa o správach misií EÚ bude rokovať v príslušných pracovných skupinách Rady a/alebo v Politickom a bezpečnostnom výbore (PBV) s cieľom určiť vhodnú reakciu EÚ.

2. Začlenenie otázky spravodlivosti v prechodnom období do reakcie na krízy a budovania mieru

Spravodlivosťou v prechodnom období sa prispieva k dosahovaniu cieľov budovania mieru, zlepšovania vzťahov medzi štátom a spoločnosťou a vytvorenia právneho štátu. Usmerňujúce zásady uvedené v oddiele IV by preto mali byť prepojené s intervenciami EÚ v oblasti reakcie na krízu a umiestnené v širšom kontexte rozširujúcich sa prepojení medzi spravodlivosťou v prechodnom období a budovaním mieru.

Pomocou v rámci zložky nástroja na podporu stability a mieru týkajúcej sa reakcie na krízy sa naďalej poskytuje základ pre ďalší rozvoj podpory medzinárodných trestných súdov a vnútroštátnych súdov *ad hoc*, komisií pre pravdu a zmierenie a mechanizmov na právne vysporiadanie nárokov týkajúcich sa ľudských práv a na uplatňovanie majetkových práv a rozhodovanie o nich vytvorených v súlade s medzinárodnými normami pre oblasť ľudských práv a právny štát.⁴⁵ Okrem toho, v rámci zložky nástroja na podporu stability a mieru týkajúcej sa predchádzania konfliktom, budovania mieru a pripravenosti na krízy sa teraz sama o sebe prezentuje príležitosť budovať celkovú kapacitu príslušných strán zainteresovaných v spravodlivosti v prechodnom období v oblasti mediácie, dialógu a zmierovania, civilných stabilizačných misií a činností obnovy po skončení konfliktov.⁴⁶

Misie EÚ tiež venujú pozornosť prvkom spravodlivosti v prechodnom období v rámci svojho monitorovania a podpore budovania demokratických inštitúcií, ako aj v rámci reforiem sektora bezpečnosti a spravodlivosti. Napríklad podpore mechanizmov na preverovanie personálu v oblasti bezpečnosti a spravodlivosti, podpore vnútroštátnej kapacity na vyšetrovanie a stíhanie závažných medzinárodných trestných činov a v prípade potreby podpore vyšetrovaní, stíhaní a ďalšej relevantnej práce zo strany MTS.

⁴⁵ Článok 3 ods. 2 písm. e) nariadenia (EÚ) č. 230/2014 z 11. marca 2014, ktorým sa ustanovuje nástroj na podporu stability a mieru, Ú. v. EÚ L 77, 15.3.2014, s. 1.

⁴⁶ Článok 4 ods. 1 písm. b), c) a d) tamtiež.

Mandáty osobitných zástupcov EÚ (OZEÚ) v prípade potreby zahŕňajú podporu procesov stabilizácie a zmierenia, prispievanie k iniciatívam vedúcim k urovnaniu konfliktov a k rokovaniam o dohodách o prímerí a k ich vykonávaniu, ako aj uľahčovanie a udržiavanie úzkych kontaktov so všetkými stranami. V tomto rámci by presadzovanie a podpora spravodlivosti v prechodnom období mali tam, kde je to vhodné, byť výslovnou súčasťou mandátov OZEÚ.

Opatrenia:

- EÚ by mala zabezpečiť, aby sa katalyzátory procesov spravodlivosti v prechodnom období (ako sú napríklad štátne subjekty, organizácie občianskej spoločnosti, skupiny obetí a politické strany) identifikovali v intervenciách po skončení konfliktu prostredníctvom nástrojov, ktoré majú konkrétne hľadisko spravodlivosti v prechodnom období, poskytujúce východiskový bod pre tvorbu koncepcií, rokovania a financovanie, pokiaľ ide o stratégie pre obnovu a rozvoj v nestabilných situáciách po skončení konfliktov. Zodpovednosť na národnej aj miestnej úrovni je nevyhnutná na zabezpečenie úspešných procesov spravodlivosti v prechodnom období.
- ESVČ, útvary Komisie a misie EÚ sa budú na základe analýzy situácie v partnerskej krajine usilovať o zabezpečenie toho, aby spravodlivosť v prechodnom období tvorila dôležitú súčasť procesov všetkých mierových rokovaní, ktoré EÚ podporuje. EÚ bude v prípade potreby nastoľovať otázky, ktoré sa týkajú spravodlivosti v prechodnom období a rešpektovania usmerňujúcich zásad stanovených v oddiele IV, v rámci politických kontaktov a dialógov s partnerskými krajinami vrátane vlády aj opozície.
- V rámci procesu plánovania pre každú misiu a operáciu SBOP sa posúdi, akým spôsobom by mohla taká misia a operácia podporiť proces spravodlivosti v prechodnom období, a najmä ako by mohla táto misia a operácia prispievať k boju proti beztrestnosti a podporovať inštitucionálnu reformu.
- Mandáty OZEÚ budú v prípade potreby zahŕňať podporu a presadzovanie úsilia v oblasti spravodlivosti v prechodnom období.

3. Prepojenie spravodlivosti v prechodnom období s rozvojovou spoluprácou

Reforma oblasti spravodlivosti je jednou zo záruk, že sa zabráni opätovnému porušovaniu práv (pozri oddiel 4 vyššie), a je tiež dôležitým prvkom činností rozvojovej spolupráce. Procesy reformy spravodlivosti sa ponímajú ako procesy, ktoré okrem iného zahŕňajú ústavné a legislatívne reformy, neformálne a formálne systémy spravodlivosti a reformy sektora bezpečnosti. Značný objem prostriedkov na rozvoj sa vyčlenil na posilnenie právneho štátu a podporu národných systémov spravodlivosti tretích krajín, a to aj v situáciách po skončení konfliktu a situáciách prechodu. EÚ sa vzhľadom na primárnu povinnosť štátov vyšetrovať závažné medzinárodné trestné činy mimoriadne zapája do podpory a prispievania k posilňovaniu kapacity národných súdnych systémov vyšetrovať a stíhať tieto trestné činy.⁴⁷

⁴⁷ Spoločný pracovný dokument o presadzovaní zásady komplementárnosti, (2013) 26 final.

Európska únia poskytuje finančnú podporu pre mechanizmy spravodlivosti v prechodnom období prostredníctvom svojich geografických (nástroj európskeho susedstva, Európsky rozvojový fond, nástroj rozvojovej spolupráce⁴⁸), ako aj tematických nástrojov financovania, najmä nástroja na podporu stability a mieru⁴⁹ a európskeho nástroja pre demokraciu a ľudské práva (EIDHR)⁵⁰. Napríklad bilaterálna podpora EÚ v rámci nástroja európskeho susedstva sa zameriava na ľudské práva a právny štát vrátane reformy sektora spravodlivosti, verejnej správy a bezpečnostného sektora.⁵¹ EÚ podporuje aj v rámci geografických programov nástroja rozvojovej spolupráce a Európskeho rozvojového fondu posilnenie právneho štátu a kapacity a nezávislosti systémov súdnictva a ochrany a zabezpečenie bezproblémového a rovnakého prístupu k spravodlivosti pre všetkých.⁵² V neposlednom rade sa pomoc EÚ v rámci európskeho nástroja pre demokraciu a ľudské práva zameriava na organizácie občianskej spoločnosti, ktoré podporujú a presadzujú spravodlivosť v prechodnom období, ako aj na MTS, medzinárodné trestné tribunály vytvorené *ad hoc* a procesy spravodlivosti v prechodnom období a mechanizmy pravdy a zmierenia.⁵³

⁴⁸ Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 233/2014 z 11. marca 2014, ktorým sa ustanovuje nástroj financovania rozvojovej spolupráce na obdobie 2014 – 2020, Ú. v. EÚ L 77, 15.3.2014, s. 44 a nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 232/2014 z 11. marca 2014, ktorým sa ustanovuje nástroj európskeho susedstva, Ú. v. EÚ L 77, 15.3.2014, s. 27.

⁴⁹ Predtým známy ako nástroj stability. Pozri oddiel 2.

⁵⁰ Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 235/2014 z 11. marca 2014, ktorým sa ustanovuje nástroj financovania pre demokraciu a ľudské práva vo svete.

⁵¹ Článok 2 ods. 2 písm. a) a príloha II k nariadeniu (EÚ) č. 232/2014.

⁵² Príloha I k nariadeniu (EÚ) č. 233/2014 a Dohoda z Cotonou, články 8, 9, 33, 96 a nasl.

⁵³ Článok 2 ods. 1 písm. a) nariadenia (EÚ) č. 235/2014.

Opatrenia:

- Ak je to relevantné a vhodné, ESVČ, útvary Komisie a členské štáty by mali zabezpečiť, aby sa pri programovaní a vykonávaní národných a regionálnych programov rozvojovej pomoci do nich zahrnuli procesy spravodlivosti v prechodnom období. Podpora, ktorú EÚ poskytuje v rámci tematických nástrojov procesom spravodlivosti v prechodnom období, dopĺňa podporu poskytovanú v rámci geografických nástrojov. Programovanie zo strany EÚ sa plánuje a vykonáva s cieľom zohľadniť potrebu vytvoriť rámec pre dlhodobý charakter procesov spravodlivosti v prechodnom období v dlhodobých stratégiách rozvojovej spolupráce a zaistiť kontinuitu podpory EÚ v rámci týchto nástrojov.
- ESVČ, útvary Komisie, členské štáty EÚ a misie EÚ si vymieňajú informácie o projektoch financovaných v partnerských krajinách v oblasti spravodlivosti v prechodnom období s cieľom umožniť lepšiu koordináciu a účinné využívanie zdrojov.

4. Spolupráca s medzinárodnými aktérmi, občianskou spoločnosťou a v rámci viacstranných fór

Podpora, ktorú EÚ poskytuje spravodlivosti v prechodnom období, by mala byť prepojená a koordinovaná s opatreniami, zdrojmi a odbornými znalosťami ďalších medzinárodných a regionálnych aktérov, najmä na úrovni OSN. EÚ by mala tiež úzko spolupracovať s občianskou spoločnosťou a poskytovať jej podporu pri navrhovaní a vykonávaní stratégií v oblasti spravodlivosti v prechodnom období, keďže ich úloha má kľúčový význam pre zodpovednosť na národnej úrovni za procesy spravodlivosti v prechodnom období.

Opatrenia:

- Misie EÚ zabezpečia úzku koordináciu a konzultácie s OSN a ďalšími medzinárodnými a regionálnymi orgánmi na mieste, ako aj s občianskou spoločnosťou na medzinárodnej a miestnej úrovni.
- Analýza pred zapojením EÚ do oblasti spravodlivosti v prechodnom období bude zahŕňať podnety od občianskej spoločnosti a medzinárodných aktérov.
- EÚ bude pokračovať vo svojej spolupráci s OSN, osobitným spravodajcom pre presadzovanie pravdy, spravodlivosti, odškodnenia a záruk, že sa zabráni opätovnému porušovaniu, a s regionálnymi organizáciami.
- Členské štáty EÚ budú na procesy spravodlivosti v prechodnom období podľa potreby upozorňovať v rámci všeobecného pravidelného preskúmania, ktoré vypracúva Rada OSN pre ľudské práva. Podľa potreby sa bude monitorovať a podporovať vykonávanie odporúčaní prijatých štátom, ktorý je predmetom preskúmania.

5. Výmena informácií a najlepších postupov

Vykonávanie rámca EÚ na podporu spravodlivosti v prechodnom období sa podporuje prostredníctvom neformálnej siete spravodlivosti v prechodnom období, ktorá pomôže zlepšiť medziinštitucionálnu koordináciu, ako aj prostredníctvom výmeny informácií v rámci pracovnej skupiny Rady pre ľudské práva (COHOM), s cieľom podporiť jednotný prístup k spravodlivosti v prechodnom období a uľahčiť výmenu informácií a najlepších postupov medzi rôznymi zúčastnenými aktérmi.

Opatrenia:

- Neformálna sieť sa skladá z personálu pracujúceho v oblasti spravodlivosti v prechodnom období v ESVČ a útvaroch Komisie. Bude si pravidelne vymieňať informácie a konzultovať so zástupcami OSN (najmä s Úradom vysokého komisára OSN pre ľudské práva (OHCHR) a osobitným spravodajcom pre presadzovanie pravdy, spravodlivosti, odškodnenia a záruk, že sa zabráni opätovnému porušovaniu) a ďalších medzinárodných a regionálnych organizácií, ako aj organizácií občianskej spoločnosti.
- Sieť vykonáva zber informácií o získaných poznatkoch, najlepších postupoch a ukazovateľoch použitých na vyhodnotenie výsledkov dosiahnutých pri podpore procesov spravodlivosti v prechodnom období zo strany EÚ a zaoberá sa nimi. Geografické oddelenia a delegácie môžu sieť konzultovať v súvislosti so situáciami v oblasti spravodlivosti v prechodnom období, s ktorými sú konfrontované.
- Sieť spolupracuje s misiami EÚ na rozvoji praktickejších usmernení o určitých aspektoch spravodlivosti v prechodnom období s cieľom uľahčiť prácu na mieste.
- COHOM tiež vykonáva pravidelné výmeny informácií o spravodlivosti v prechodnom období a konzultuje s OSN a ďalšími regionálnymi organizáciami, ako aj skupinami občianskej spoločnosti, ktoré pracujú na otázkach spravodlivosti v prechodnom období.

6. Odborná príprava

S cieľom zaujať komplexnejší a holistickejší prístup k spravodlivosti v prechodnom období by sa mala vypracovať osobitná odborná príprava, aby sa o nej v rámci inštitúcií EÚ a misií na mieste prehĺbili znalosti.

Opatrenia:

- Odborná príprava v oblasti spravodlivosti v prechodnom období sa ponúka ESVČ, útvarom Komisie a personálu členských štátov pracujúcemu v dotknutých krajinách, alebo ktorého práca sa vzťahuje na dotknuté krajiny, a prípadne tímom OZEÚ a členom operácií a misií SBOP.
- Členské štáty by sa mali vyzvať, aby sa podelili o svoje príručky odbornej prípravy, skúsenosti a poznatky získané počas takej odbornej prípravy.

7. Spravodlivosť v prechodnom období v politike rozširovania EÚ

EÚ považuje spravodlivosť v prechodnom období za prioritu pre kandidátske krajiny a potenciálne kandidátske krajiny. Kodanské kritériá sa vzťahujú na tieto otázky prostredníctvom dodržiavania základných práv a právneho štátu, a všetky krajiny, ktoré sa snažia o pristúpenie k Únii, musia preukázať dôveryhodný záväzok podporovať tieto zásady riešením všetkých relevantných aspektov, v súvislosti s ktorými pretrvávajú prekážky pri dosahovaní spravodlivosti.

Opatrenia:

- ESVČ a útvary Komisie v spolupráci s členskými štátmi monitorujú a poskytujú poradenstvo o otázkach týkajúcich sa spravodlivosti v prechodnom období prostredníctvom predvstupového politického dialógu a výročných správ o pokroku. Príslušné otázky by sa mali nastoliť v ranom štádiu počas rokovaní o pristúpení (politické kritériá a kapitola 23), aby sa poskytol dostatočný čas na dosiahnutie hmatateľného pokroku. Osobitná pozornosť by sa mala venovať boju proti beztretnosti v prípadoch vojnových zločinov, zločinov proti ľudskosti a genocídy, a to pri zabezpečení dodržiavania práv všetkých obetí, s osobitným odkazom na utečencov a osoby vysídlené v rámci krajiny, a napokon pri zabezpečení toho, aby sa konflikty z minulosti nemohli zopakovať.
- EÚ pomáha týmto krajinám pri riešení takýchto otázok prostredníctvom komplexnej technickej a finančnej podpory (nástroj predvstupovej pomoci II). Osobitná pomoc sa poskytuje na zabezpečenie posilnenia mimovládnych organizácií a občianskej spoločnosti odhodlaných hľadať pravdu a podporovať zmierenie.

VI. PODÁVANIE SPRÁV, MONITOROVANIE A HODNOTENIE

Misie EÚ budú podávať správy o vykonávaní prostredníctvom správ o vykonávaní stratégie v oblasti ľudských práv pre jednotlivé krajiny a pravidelných správ misií SBOP.

V Bruseli sa budú podávať výročné správy prostredníctvom výročnej správy EÚ o ľudských právach a demokracii, výročnej správy EÚ o rozvojovej politike a politike vonkajšej pomoci a o ich vykonávaní a komplexnej výročnej správy EÚ o odbornej príprave v oblasti SBOP a v oblastiach týkajúcich sa SBOP, ako aj výročnej správy EÚ o hlavných aspektoch a základných možnostiach SZBP.

Podpora, ktorú EÚ poskytuje spravodlivosti v prechodnom období, sa bude pravidelne vyhodnocovať, a to aj prostredníctvom pracovných skupín Rady a hodnotenia projektu.
